מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

גמ' תחת כנפיו. תחת כפי כסותו ואין יכול לצאת שנכנע בפניו מאליו: **יושב ומשמרו.** כן ואינו צריך לפתוח לו חלון דאינו אלא שומר: **לנועל את ביתו.** דכל אדם עושין כן: **המפיס.** מבקע מורסא קויטור"א: **אם לעשות לה פה.** בתוספתא* תני הכי אם לקולפה ולעשות לה פה כדרך שרופאים עכשיו עושין דמתקן לה פתח: **חייב.** משום בונה פתח או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי: **ואם להוציא לחה.** של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד: **פטור.** ומותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזור בה שבות משום צערא: **ומחט של יד.** ניטלת בשבת: **ליטול בה את הקוץ.** והיינו דומיא דלהא דמצער ליה ואינו חושש אם יסתם מיד וקאמר ניטלת לכתחילה, מחט של יד היא מחט שתופרין בה בגדים ומשום דקתני בהדה ושל שק לפתוח בה את הדלת קרי לה להאי מחט של יד: **קערה.** של חרס: **כופין.** לכתחילה, ולא שיכבה את הנר, ואשמעינן דכלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת: **על עקרב שלא תשוך.** ואע"ג דממילא מתכיד:

תורה אור

הדרן עלך האורג

שמנה שרצים. החולד והעכבר וגו' (ויקרא יא): **הצדן.** חייב שבמינו ניצוד: **והחובל בהן חייב.** דיש להן עור כדמפרש בגמרא והויא ליה חבורה שאינה חוזרת והויא ליה תולדה דשוחט. לוי"ה. ל"א כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו (ג) לחייב משום צובע: **ושאר שקצים ורמשים.** כגון תולעת ונחשים ועקרבים: **החובל בהן פטור.** דאין להם עור: **שלא לצורך פטור.** דאין במינו ניצוד והויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור' שמעון היא כדמוקי לה בגמ': **חיה ועוף שברשותו.** פטור אם צדן שהרי ניצודין ועומדין: **והחובל בהן חייב.** דיש להן עור: **גמ' שמונה שרצים יש להן עורות.** ופליג אדרבנן דאמרי בהעור והרוטב האנקה הכח והלטאה והחומט עורותיהן מטמאין כבשרן אלמא הני ארבעה לית להו עור: **"אלה הטמאים".** בתר והאנקה והכח כתיב ודרשינן ה' יתירה "הטמאים" לרבות שעורותיהן כבשרן וכתיב "אלה" למעוטי הנך דקרא קמא החולד והעכבר והצב: **אפילו רבנן מודו.** דיש להן עור למה

גמ' אמר רבי אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב נכנסה לו צפור תחת כנפיו יושב ומשמרה עד שתחשך. מתיב רב נחמן בר יצחק ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור מאי לאו פטור אבל אסור? לא, פטור ומותר, הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו מכלל דפטור ומותר, ש"מ. איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא אע"פ שעמד הראשון והלך לו, הראשון חייב והשני פטור מאי לאו פטור ומותר, לא, פטור אבל אסור, הא מדקתני סיפא הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו מכלל דפטור ומותר ש"מ. *אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר חדא הא, וממאי דפטור ומותר? דקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו. ואידך *המפיס מורסא בשבת: אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא ממנה לחה פטור. וממאי דפטור ומותר דתנן *מחט של יד ליטול בה את הקוץ. ואידך הצד נחש בשבת: אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור, אם לרפואה חייב. וממאי דפטור ומותר? דתנן *כופין קערה על הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא (א) תישך:

הדרן עלך האורג

שמנה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב, ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור, הצדן לצורך חייב, שלא לצורך פטור. חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב: **גמ'** מדקתני החובל (ב) בהן חייב מכלל דאית להו עור, מאן תנא? אמר שמואל רבי יוחנן בן נורי היא *דתנן רבי יוחנן בן נורי אומר שמנה שרצים יש להן עורות. רבה בר רב הונא אמר רב אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא לענין טומאה דכתיב °אלה הטמאים לכם" *לרבות שעורותיהן כבשרן אבל לענין שבת אפילו רבנן מודו ולענין שבת לא פליגי? והתניא הצד אחד משמנה שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב דברי ר' יוחנן בן נורי וחכמים אומרים *אין עור אלא למה

(ויקרא יא)

וממאי דפטור ומותר דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ. למאי דמסיק בריש פ' האחנקין (סנהדרין דף פה:) דאתיא כר"ש אתי שפיר דמיירי אפילו ודאי חביל ומשום שאינה צריכה לגופה שרי אבל לפי מאי דפריך התם והא דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל לא פשיט הכא מיניה שפיר דבמפיס מורסא דודאי עושה פתח שמא יהא אסור ואומר ר"י דאפילו למאי דס"ד התם פשיט שפיר דמסתבר דככולי עלמא אתיא אפילו כר' יהודה וכיון דרבי יהודה דאסר בעלמא דבר שאין מתכוין אפילו היכא דלא הוי פסיק רישיה שרי הכא משום צערא דגופא לר"ש נמי במפיס מורסא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שרי לכתחילה מהאי טעמא:

הדרן עלך האורג

שמנה שרצים החובל בהן חייב. לשון ספי' הקונטר' משום נטילת נשמה עיקר כדפי' בפרק כלל גדול (לעיל דף עה.): **הצדן** לצורך חייב. וא"ת מ"ש דאיצטריך הכא למיתני טפי הכא לצורך חייב בכל חיובי דשבת נמי לא מחייב ר"ש אלא לצורך ואומר ר"י דלהכי תנא ליה הכא לאשמעינן דבשאר שקצים ורמשים שאין להן עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמיה לאו לצורך קיימי אבל בשמונה שרצים דרישא דיש להם עור סתמייהו ניצודין לצורך עורן להכי תני צדן בהדי חובל דמחייב נמי משום עור: **שלא** לצורך פטור. פירש רש"י דאין במינו ניצוד ואינו נראה דהא מאן דפטר אין במינו ניצוד פוטר אפילו לצורך אלא יש לפרש דאפילו במינו ניצוד פטור משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה ור"ת מחקו מן הפירושים: **אמר** שמואל ר' יוחנן בן נורי היא דאמר שמונה שרצים יש להם עור. תימה לר"י דע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן אלא לענין טומאה אבל בשבת דילמא מודו ליה דהא עור של עגל הרך הוי כבשר לענין טומאה והחובל בו בשבת חייב וכן עור של עוף מסתמא הוי כבשר שרך הוא ותנן חיה ועוף שברשותו החובל בהן חייב וי"ל דעור של עגל הרך ושל עוף אע"ג דחשיב עור הוי כבשר לענין טומאה משום דרכיכן וראוין לאכילה אבל עור ח' שרצים סבר שמואל דטעמא דרבנן דחשיבי ליה כבשר משום דאזלי בתר גישתא כדמפרש בהעור והרוטב (חולין דף קכב:) ולא משום רכיכות דלא רכיך כולי האי וכיון דלית להו ממשות עור החובל בהן פטור כמו בשאר שקצים ורמשים: **ע"ב** לא פליגי רבנן אלא לענין טומאה דכתיב אלה הטמאים. וא"ת והא מסקינן בפ' העור והרוטב (שם) דבגישתא קמיפלגי ופי' בקונט' התם דרבנן לא דרשי הטמאים ואיכא למימר דרב דהכא לטעמיה דתני התם תנשמת ולא אזיל בתר גישתא ומיהו בלאו הכי א"א לומר התם כדפי' הקונטרס דאמאי איצטריך למימר התם רב תנא הוא ופליג והא ע"כ ברייתא דדריש הטמאים קיימא כרב ע"כ נראה דרבנן דמתני' דהתם נמי אית להו דרשה דהטמאים אבל לית להו (ד) למינהו הפסיק הענין וכתב הטמאים לרבות ואלה למעט ומוקמינן ריבויא אהנהו ארבע דלית להו גישתא האנקה והכח והלטאה והחומט ורב מרבה כל הנהו דכתיב בתר למינהו וגם תנשמת בכלל וקצת קשה דאמרינן לקמן מאן ת"ק רבי יהודה דאזיל בתר גישתא והא רבנן נמי אזלו בתר גישתא ואפילו הכי דרשי הטמאים וה"כ נימא לרבי יהודה וא"כ נמי נימא עד כאן לא פליג רבי יהודה אלא לענין טומאה דכתיב הטמאים אבל לענין שבת מודה:

אמר

לג א מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה כב סמג לאוין סה:
לד ב מיי' שם טוש"ע א"ח סי' שט"ז סעי' ו:
לה ג מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ג סמג שם:
לו ד מיי' פ"י שם הל' יז סמג שם טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף כח:
לז ה מיי' שם הל' כה וסמג שם טוש"ע א"ח סי' שטז סעיף ז:
א ו מיי' שם הלכה כא ופ"ח שם הלכה ט סמג שם וטוש"ע שם סעיף ח:
ב ז מיי' שם פ"י הל' כד טוש"ע שם סעי' יב:
ג ח מיי' פ"ד מהלכות אבות הטומאות הל' ח סמג עשין רנט:

רבינו חננאל

פרד לצבי עד שנכנס לבינה או לחצר או לביבר בשבת. הרי זו אינה צידה ופטור וחכ"א אפי' פרדו לבינה או לחצר או לביבר וכלאו שם הרי זו צידה וחייב ורמינן מתניתין אהדדי תנא (ביצה דף כג) אבל צדין חיה מן הביברין בי"ט כי חיה שהיא בביבר זו (צידה בביבר) צידתה. וכשנוטלה מן הביבר אינו חשוב כצידה ותניא ביברין של חיה [ושל עופות] אין צדין מהן ביום טוב שמעינן מינה כי חיה שבביבר לאו כצודה דמיא ועכשיו הוא צד אותה ואוקימנא למתני' כחכמים דאמרי הצד חיה לביבר חייב ומשום הכי צדין אותה ביום טוב וברייתא כר' יהודה אלא עופות אעופות קשיא דמתניתין שריא למיצד עוף מן הביברין וברייתא אוסרת וכי תימא כי שריא מתניתין מביבר מקורה וברייתא כי אסרה מביבר שאינו מקורה והא בית דמקורה הוא ור' יהודה ורבנן מודו כי הכלא צפור בתוכו בשבת אינו חייב דלא דמי לצד ולאו הוא צד אלא בזמן שצדו למגדל וכל מאן דפטר על זה בשבת אסיר למיצד מינה בי"ט וכל מאן דמחייב עליה בשבת שרי למיצד מינה בי"ט וכ"ע על צפור למגדל מחייב בשבת על צפור לבית לא מחייב והכין קשיא היכי שריא מתני' עוף מן הביבר בי"ט ובשבת פטור עליה או היכי אמר אסור בשבת ובי"ט אוסר אמר רבה בר הונא הכא בצפור דרור עסקינן כו' פי' כי קתני בשבת הצד צפור לבית פטור בצפור דרור ואפי' כד מיבחשה לא חבשה נפשה בצידה לפי שאינה מקבלת מרות אבל צפור אחרת דלא רגילה בבית מאלתר שיסגו' עליה בית מקורה מקבלת מרות וכצודה דמיא וחייב עליה בשבת וכיון שחייב עליה בשבת שרי לצודה בי"ט השתא דאתית להכי לענין עוף ואוקימתה זו *)ששנויה בשבת בביבר שאינו מקורה והשנויה בי"ט בביבר מקורה ונקטינן מהדדי חיה אחיה [נמי כי אקשי] לן ואוקימתיה חדא לר' יהודה וחדא לרבנן לא צריכין להכין אלא מתני' דקתני צדין חיה מן הביברין בי"ט וברייתא דתני אין צדין בביבר גדול היכי דמי ביבר גדול [היכי] דמי ביבר קטן ופירשנו בה ג' פירושי וכולן קיימין ואתו הדין פירוקא קרוב לדר' שמעון בן גמליאל דאמר לא כל הביברין שוין אלא כל ביבר המחוסר צידה וצריך למיצדיה בתר הכין פטור עליו בשבת ואסור לצוד ממנו ביו"ט וכל ביבר שאינו מחוסר צידה חייב עליו בשבת וצדין ממנו בי"ט והלכתא כר' שמעון בן גמליאל ומפורש בי"ט היכי דמי מחוסר צידה ואסיקנא שבאות לכלובן ולא בעיין לרבויי פי' רבוי"י שאורב להן בדרך שהצייד אורב לצודו כדכתיב יארוב במסתר גו' ידכה ישוח ומצפיר להן מיכן ומיכן והכין הצד צבי פתי סומא וישן חייב משום רבויי חיגר או זקן או חולה מחמת ארצנא פטור דלא בעי רבויי תבנין גוזן והן ממיני דבורים צירעין ויתושין כל שבמינו ניצוד הצדן בשבת חייב וכל שאין במינו ניצוד הצדן בשבת פטור והגבים ודאי יש במינו ניצוד בשעת הטל אין יכולות לפרוח שאין בהן כח ואין צריכין צידה אלא ניטלת ביד ובשעת השרב אם מלקחות ובאות כמים הנשפכין או כדבר חירוי

*) דברי רבינו צריך ביאור לכאורה דהא מתניתין דה"ל והברייתא הכל ביו"ט מיירי וע"ז קא מתרץ הא בביבר מקורה וכו' וצ"ע.

עדיות פ"א

לעיל ג.

לקמן ע"ב כתובות ו: עדיות פ"ב מ"ה

לקמן קכב: סנהדרין פה: [עדיות פ"ב מ"ה]

לעיל מג. ודף קכא.

[חולין קכב: תוספתא חולין פ"ח]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועל עקרב שלא ישוך. נ"ב וצ"ע מגמ' דברכות פ' אין עומדין ריש דף לג אבל מצאתי בתוס' לעיל דף ג ד"ה בר מהני תלת דכאן אין הטעם משום סכנה רק מכת מלאכה דאין צריך לגופיה א"כ בזה אין חילוק בין נחש לעקרב ודו"ק והוא אמת גמור ת"ל: (ב) שם והחובל בהן: (ג) רש"י ד"ה והחובל וכו' וחייב משום: (ד) תוס' ד"ה ע"כ וכו' אבל לית להו דלמינהו הפסיק:

רב נסים גאון

נגמרה בו הצידה ולכך הוא בשבת פטור לפי שלא עשה מלאכה שהרי מחוסר צידה עדיין ומי שלוקח ממנו ביום טוב עובר על מה שכתוב (במדבר כח) כל מלאכת עבודה לא תעשו מפני שאי אפשר ליקח מה שיש בתוך הביבר אלא בעשיית צידה ולכן אמרו אסור ואם היה אותו ביבר אינו מחוסר צידה מי שרדף אחרי ציד עד שהגיעו לתוכו בשבת חייב כי עשה מלאכה ומה שהוא עומד בתוכו ביום טוב כבר נגמרה בו הצידה ומותר ליטול ולאכול ממנו לפי שמה שהוא לוקח כבר ניצוד ונגמרה בו מלאכה ולא עשה ביום טוב מלאכת עבודה ולפיכך אמרו בי"ט ושאינו מחוסר צידה מותר ואמרו בתוספתא דשבת (פרק יג) הצד יוני עלייה ויוני שובך וציפורים שקיננו בטפיחין או בבירה וכל שמחוסר צידה חייב לפי שעשה מלאכה האווזין והתרנגולין ויוני הרדסיות וכל דבר שאין מחוסר צידה פטור מפני שלקח ממה שנגמרה בו הצידה ולא עשה ביום השבת מלאכה ולפיכך הוא פטור כמו שפירשנו נתבאר לך עכשיו כי השני דברים שוין וכי דבר שחייב עליו בשבת מפני שנגמרה מלאכתו מותר לקחת ממנו ביום טוב ובדבר שפטור עליו בשבת מפני שלא נגמרה מלאכתו אסור ליטול ממנו ביום טוב שהרי מחוסר עשייה והרי עשה עבודה ביום טוב וכמו כן עוד התוספתא שוה למשנה ועיקר זה כי צד בשבת לביבר שאינו מחוסר צידה חייב והצד ממנו פטור והצד בשבת לביבר המחוסר צידה פטור והצד ממנו חייב ודברי המשנה הן אמורין בהצד לביבר ודברי התוספתא הן בהצד ממנו ואין ביניהן חלוקה בדין ושמור דבר זה שביארתי לך: **סליק פרק האורג**

פי"ד שמונה שרצים. וחכמים אומרים לענין טומאה אין עור למה שמנו חכמים. משכחת לה בתורת כהנים הטמאים לרבות עורותיהן יכול עורות כולן ת"ל אלה אלו עורות הטמאים עור

מבנה

ב' צורות בתגובות ר' נחמן בר יצחק

△ - מקשה

▽ - מתרץ

נושא מבנה

◇ ג' המקרים דקתני "פטור" במשנה ובכן זאת הכוונה הוא מותר

נושא

עור השרץ
1. לגבי טומאה
2. לגבי חבלה (שבת)

חבלה שייך בעור

מאן תנא דח' שרצים יש להן עור (נפרד מבשרן)

1. האנקה
2. הכח
3. הלטאה
4. החומט